

Jens Bruun og Jonas Lieberkind

Unge politiske dannelse

En sammenfatning af ICCS 2009

Jens Bruun og Jonas Lieberkind

Unges politiske dannelse

En sammenfatning af ICCS 2009

© 2011 Forfatterne

Grafisk tilrettelæggelse: Forfatterne

Omslag og fotografier: Nikolaj Noel Christensen

Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet 2011

Tryk: Rosendahl – Schultz Grafisk a/s

ISBN 978-87-7430-227-8

1. udgave 1. oplag

Indholdsfortegnelse

ICCS 2009 4

Hovedresultater 5

Om gennemførelsen af ICCS 6

Om materialer og indhold i ICCS 7

Testresultater 8

International sammenligning 9

Demokratiopfattelser 11

Elevernes værdier og holdninger 13

Aktiv og passiv politisk deltagelse 17

Kortlægning af forskelle 22

Elev og klasserum 25

Information 32

Hjemmesider 32

Rapporter 32

Unge politiske dannelse

For samfund over hele verden er det et grundlæggende spørgsmål, hvordan skolen kan og skal virke som demokratisk og demokratiserende institution. I den danske folkeskolelov beskrives det i kapitel 1, stk. 3: "Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati." I det 21. århundrede sætter ikke mindst globaliseringen nye overordnede rammer, der har betydning for udviklingen af demokratiske samfund, skolens virke og unges politiske dannelse.

ICCS 2009

ICCS er en forkortelse for *International Civic and Citizenship Education Study*.

ICCS undersøger, hvordan skolesystemer, skoler og lærere i 38 forskellige lande forbereder eleverne på deres fremtidige liv som samfundsborgere i en globaliseret verden.

ICCS er baseret på svar fra mere end 140.000 skoleelever i 14-årsalderen (8. klasse) fra mere end 5.300 skoler.

ICCS har indhentet oplysninger fra cirka 62.000 lærere og 5.000 skoleledere.

Hovedresultater

Testresultater

- * Danmark og Finland opnår de absolut højeste testresultater af alle lande.
- * Danske drenge har det højeste testgennemsnit af alle landes drenge. Danske piger har det næsthøjeste testgennemsnit af alle landes piger. Kun finske piger ligger lidt højere. Danmark har en af de mindste forskelle på drenges og pigers testresultater.

Demokratiopfattelser

- * Elever i alle lande tilslutter sig i meget høj grad demokratiske værdier og principper som ytringsfrihed, frie valg og demonstrationsfrihed.
- * De nordiske elever er blandt de absolut mest positive, når det gælder lighed mellem mænd og kvinder. Med hensyn til etniske gruppers rettigheder placerer Danmark og Finland sig derimod under gennemsnittet.
- * Danske og svenske elever er blandt de elever, som er mindst tilbøjelige til at lægge vægt på religionens betydning i samfundet.
- * I Norden har eleverne en udbredt tillid til deres eget land og landets politisk system. Derimod ligger Danmark og Sverige under gennemsnittet med hensyn til nationale værdier og symboler.
- * Den højeste grad af elevdeltagelse i sociale og politiske aktiviteter findes i en række ikke-europæiske lande. De nordiske lande og særligt Danmark er blandt de lande, hvor eleverne i mindst grad forventer at deltage i aktiviteter i og uden for skolerne. Danske elever er dog blandt de mest villige til at stemme til nationale valg som voksne.

Elev og klasserum

- * Danske elever og lærere beskriver et skolemiljø, der er præget af gode relationer mellem lærere og elever samt af åben debat i klasserne. Der er stor forskel på Danmark og Finland på det punkt. Finske lærere og elever har mindre positive opfattelser af det sociale miljø.
- * Danmark og de nordiske lande kendetegnes blandt andet ved, at lærere og skoleledere i meget høj grad lægger vægt på kritisk tænkning som formål med undervisningen.
- * Danske og finske elever oplever mindre reel medindflydelse end norske og svenske.

Om gennemførelsen af ICCS

ICCS gennemføres internationalt af *International Association for the Evaluation of Educational Achievement* (IEA). IEA er en uafhængig forening med hovedkvarter i Amsterdam, Holland.

De hovedansvarlige institutioner for det internationale forskningssamarbejde er The Australian Council for Educational Research (Melbourne, Australien), Università degli Studi Roma Tre (Rom, Italien) og The National Foundation for Educational Research (Slough, England).

Danmarks deltagelse i ICCS var i perioden 2006-2009 finansieret af Danmarks Pædagogiske Universitetsskole (DPU). I perioden 2007-2010 finansierede EU-Kommissionen en andel af DPU's bidrag til projektets internationale aktiviteter. I perioden 2010-2012 samfinansieres ICCS af DPU og Undervisningsministeriet.

Hvem deltager i ICCS 2009?

Målgruppen for ICCS er elever i 8. klasse, hvilket vil sige elever, der typisk er 14-15 år gamle. I alt 38 lande deltager i ICCS. Heraf 4 lande fra Norden, 22 lande fra det øvrige Europa, 6 fra Latinamerika og 6 fra Asien (inklusive New Zealand).

Norden		Europa		Latinamerika	Asien
Danmark	Belgien (flamsk)	Italien	Rusland	Chile	Indonesien
Finland	Bulgarien	Letland	Slovakiet	Colombia	New Zealand
Norge	Cypern	Liechtenstein	Slovenien	Den Dominikanske Republik	Syd Korea
Sverige	England	Litauen	Spanien	Guatemala	Taiwan (Taipei)
	Estland	Luxembourg	Schweiz	Mexico	Thailand
	Grækenland	Malta	Tjekkiet	Paraguay	
		Polen	Østrig		

Denne sammenfatning omfatter resultater fra de ovennævnte 36 lande. Holland og Hong Kong deltager også i ICCS, men tages ikke med her, da der er statistisk usikkerhed om deres resultater.

De enkelte lande deltager med en stikprøve på mindst 150 skoler. Der udtrækkes mindst én klasse blandt hver skoles 8. klasser, og alle elever i klassen deltager i projektet. Danmark deltager med cirka 4.500 elevbesvarelser fra 193 skoler. Desuden har cirka 1.000 lærere besvaret et spørgeskema om undervisningen, og cirka 170 skoleledere har besvaret et spørgeskema om skolen. I Danmark blev projektet gennemført i perioden marts-maj 2009. Danmark har i projektet en skoledeltagelse på 85 % og en elevdeltagelse på 92 %.

Om materialer og indhold i ICCS

I ICCS deltager alle lande i henholdsvis et internationalt fælles projekt for alle lande og et regionalt projekt efter en geografisk opdeling af lande (Europa, Latinamerika og Asien).

Der er i Danmark blevet anvendt følgende materialer:

- * *Opgavehæfte til elever (ICCS test):* Om politiske systemer, demokratiske værdier og principper, politisk deltagelse og politisk identitet.
- * *Spørgeskema til elever:* Om elevernes demokratiske værdier og holdninger samt politiske deltagelse. Spørgeskemaet indeholder også baggrunds-spørgsmål om alder, køn og lignende.
- * *Regionalt hæfte til elever:* Om Europa/EU i form af et kombineret opgavehæfte og spørgeskema om elevernes viden om/holdninger til Europa og EU.
- * *Spørgeskema til lærer:* Om lærernes opfattelse af den demokratiforberevende og samfundsorienterende undervisning.
- * *Spørgeskema til skoleleder:* Om den demokratiforberevende og samfundsorienterende undervisning samt indhentning af forskellige faktuelle oplysninger om skolen.

ICCS er bygget op om fire hovedområder, der undersøges i både opgavehæfterne og spørgeskemaerne:

- * *Samfundssystemer* med temaer som: Borger, stat og civile institutioner.
- * *Principper* med temaer som: Lighed og frihed.
- * *Deltagelse* med temaer som: Beslutninger, indflydelse og deltagelse i samfundet.
- * *Identitet* med temaer som: Selvopfattelse, selvtillid og national identitet.

I denne sammenfatning af ICCS benyttes danske og internationale resultater fra elevernes test og spørgeskema samt fra lærernes spørgeskema. Desuden gives udvalgte eksempler på resultater vedrørende de fire hovedområder. Sammenfatningen fokuserer på resultater, der vedrører elevernes politiske dannelse (værdier, holdninger, aktiviteter, relationer). På sidste side er der henvisninger til yderligere oplysninger og andre danske rapporter om ICCS 2009.

Testresultater

Et af hovedformålene med ICCS er at undersøge og sammenligne elevernes faglige kundskaber og færdigheder.

Til ICCS 2009 er udviklet en test med i alt 80 opgaver. Opgaverne dækker en bred vifte af temaer og problematikker om det at være borger i det 21. århundrede, hvad enten det er som medborger, statsborger, EU-borger eller global borger. Hver elev besvarer et opgavehæfte med cirka 30 opgaver.

Nogle af de vigtigste emner for opgaverne er:

- * Social identitet, social inklusion og eksklusion, tolerance.
- * Menneskerettigheder og FN.
- * Demokratiske valg og valgprocedurer.
- * Medier, ytringsfrihed, pressefrihed og offentlighed.
- * Demokratiet som system og trusler mod demokratiet.
- * Politisk forbrug og markedsøkonomi.

Indholdsmæssigt ligger en del af opgaverne i ICCS testen tæt på undervisningen i samfundsfag i Danmark. I ICCS betragtes skolens arbejde og betydning på dette område dog som noget, der i større eller mindre grad kan og vil inkludere mange andre fag. Det gælder især fag som historie, religion, dansk, sprogfag og geografi, men forskellige aspekter af demokrati og politisk dannelse kan fra tid til anden optræde i alle fag.

ICCS undersøger elevernes evne til at forstå, analysere, fortolke, vurdere og forklare forskellige spørgsmål, der omhandler aspekter af det at være borger i et demokratisk samfund.

Eleverne testes for deres generelle forståelse for demokratiske processer, institutioner og praksisformer, der vedrører såvel staten som civilsamfundet.

ICCS projektet som helhed vedrører hele skolens virke. Elevernes viden og erfaringer kan påvirkes direkte eller indirekte af skolens formål, værdier, omgangsformer, forældresamarbejde, debatkultur, elevforeninger, samarbejdsformer, fælles aktiviteter og andre sammenhænge, hvor der træffes beslutninger eller på anden måde er tale om demokratiske processer.

International sammenligning

Danmark opnår bemærkelsesværdigt gode resultater på ICCS testen. Testresultaterne for de deltagende lande vises i tabellen til højre, hvor der også er anført klassetrin og elevernes gennemsnitsalder.

18 lande ligger over det internationale gennemsnit, mens 14 lande ligger under. I alt 4 lande (Rusland, Litauen, Spanien og Østrig) afviger ikke signifikant fra det samlede internationale gennemsnit på 500 point.

Finland og Danmark ligger på de to øverste pladser med ens testgennemsnit, der er klart de højeste i undersøgelsen.

34 lande har testet 8. klassetrin, der er den officielle målgruppe, mens 4 lande har testet 9. klasse. I disse 4 lande er elevernes gennemsnitsalder meget tæt på det internationale gennemsnit. Norge har testet den officielle målgruppe (8. klasse), som aldersmæssigt dog svarer til en dansk 7. klasse (13,7 år). I tabellen til højre vises derfor også resultatet af en ekstra norsk undersøgelse for 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til danske elever i 8. klasse. Også en ekstra svensk undersøgelse for 9. klasse er anført. Resultaterne fra disse ekstra studier er sat i parenteser.

Der er ikke nogen entydig sammenhæng mellem alder og testresultat. Der er dog en tendens til, at lande med høje aldersgennemsnit ligger i toppen af tabellen. Det gælder også for Danmark og Finland. Gennemsnitsalderen i Danmark på 14,9 år er blandt de højeste. 16 lande har en gennemsnitsalder på over 14,6 år.

ICCS Internationalt testresultat

Land	Gennemsnit	Alder	Klasse
Finland	576	14,7	8.
Danmark	576	14,9	8.
(Sverige 9. klasse)	(574)	15,8	9.
Sydkorea	565	14,7	8.
Taiwan (Taipei)	559	14,2	8.
(Norge 9. klasse)	(538)	14,7	9.
Sverige	537	14,8	8.
Polen	536	14,9	8.
Irland	534	14,3	8.
Schweiz	531	14,7	8.
Liechtenstein	531	14,8	8.
Italien	531	13,8	8.
Slovakiet	529	14,4	8.
Estland	525	15,0	8.
England	519	14,0	9.
New Zealand	517	14,0	9.
Slovenien	516	13,7	8.
Norge	515	13,7	8.
Belgien (flamsk)	514	13,9	8.
Tjekkiet	510	14,4	8.
Rusland	506	14,7	8.
Litauen	505	14,7	8.
Spanien	505	14,1	8.
Østrig	503	14,4	8.
Malta	490	13,9	9.
Chile	483	14,2	8.
Letland	482	14,8	8.
Grækenland	476	13,7	8.
Luxembourg	473	14,6	8.
Bulgarien	466	14,7	8.
Colombia	462	14,4	8.
Cypern	453	13,9	8.
Mexico	452	14,1	8.
Thailand	452	14,4	8.
Guatemala	435	15,5	8.
Indonesien	433	14,3	8.
Paraguay	424	14,9	9.
Den Dominikanske Rep.	380	14,8	8.
ICCS gennemsnit	500		

Kønsmforskel på ICCS testen

På ICCS testen opnår piger i gennemsnit for alle lande 22 skalapoint mere end drenge.

For Europa gælder, at de fleste vesteuropæiske lande ligger i øverste halvdel (lille forskel), mens der er en del sydeuropæiske og østeuropæiske lande i nederste halvdel af tabellen.

I Norden ses nogen variation. I Danmark er kønsmforskellen på 8 skalapoint. Forskellen er betydeligt større i de andre nordiske lande: Sverige 21 point, Norge 23 point og Finland 28 point.

Drenge i Danmark klarer sig bemærkelsesværdigt godt. De danske drenge opnår den højeste score af alle drengegrupperne i alle lande. Danske drenges gennemsnit er 11 point højere end for drenge i Finland.

Danske piger klarer også testen særdeles godt. Deres gennemsnit er højere end drengenes, og danske piger har det næsthøjeste gennemsnit af alle piger. Kun de finske piger ligger højere end danske piger.

Den lave kønsmforskel i Danmark kan ses i sammenhæng med en meget høj grad af tilslutning til lighed mellem kønnene i Danmark. Af ICCS fremgår det, at danske elever er blandt de absolut mest positive i forhold til at lægge vægt på lighed mellem kønnene. Det kan være med til at forklare, at forskellen i de to køns kundskaber og færdigheder om demokrati og samfundsforhold er lille.

Resultaterne ser anderledes ud i Finland. På testresultatet har Finland således den største kønsmforskel i Norden. Finland har også den største forskel i Norden, når det gælder drenges og pigers opfattelse af lighed mellem kønnene.

ICCS Testresultat opgjort efter kønsmforskel

Land	Piger	Drenge	Forskel
Guatemala	435	434	-2
Colombia	463	461	-3
Belgien (flamsk)	517	511	-6
Schweiz	535	528	-7
Danmark	581	573	-8
Luxembourg	479	469	-10
Liechtenstein	539	526	-12
Chile	490	476	-14
Østrig	513	496	-16
Slovakiet	537	520	-18
Tjekkiet	520	502	-18
Italien	540	522	-18
Indonesien	442	423	-19
Spanien	514	496	-19
England	529	509	-20
Rusland	517	496	-21
Sverige	549	527	-21
Irland	545	523	-22
Sydkorea	577	555	-22
Norge	527	504	-23
Mexico	463	439	-24
Den Dominikanske Republik	392	367	-25
Bulgarien	479	454	-26
Taiwan (Taipei)	573	546	-26
Finland	590	562	-28
Paraguay	438	408	-29
Slovenien	531	501	-30
Letland	497	466	-30
New Zealand	532	501	-31
Grækenland	492	460	-32
Polen	553	520	-33
Estland	542	509	-33
Malta	507	473	-34
Litauen	523	488	-35
Cypern	475	435	-40
Thailand	474	426	-48
ICCS gennemsnit	511	489	-22

Demokratiopfattelser

Udbredt international tilslutning til demokratiske værdier

Et interessant resultat i ICCS undersøgelsen er, at eleverne i alle 38 deltagende lande er endog meget positivt indstillede over for demokratiske værdier.

Det store flertal af eleverne er således: *For* ytringsfrihed, *imod* nepotisme i det politiske system, *imod* et privat monopol på medierne, *for* sociale og politiske rettigheder, *for* fri kritik af regeringen, *for* frie valg, *for* muligheden for at protestere og *imod* voldelige protester. Andelen af elever som enten er enige eller meget enige i disse otte udsagn udgør hele 86 procent.

Tabellen til højre viser procenttallene for de fire demokratiske værdier, der opnår højest tilslutning samt det samlede gennemsnit for alle 8 udsagn. De nordiske lande ligger alle over det internationale gennemsnit. Danmark er det eneste land, hvor eleverne ligger signifikant over gennemsnittet på samtlige udsagn.

At eleverne tilslutter sig demokratiske værdier betyder ikke, at eleverne opfatter og omsætter værdierne på samme måde.

ICCS viser nogle vigtige forskelle mellem lande og regioner, når det gælder elevernes demokratiopfattelser.

Tilslutning til demokratiske værdier (procent)

Land	Ytringsfrihed	Rettigheder	Frie valg	Protest mulig	Gennemsnit af 8
Finland	99	95	92	94	91
Polen	98	95	97	95	91
Irland	98	96	96	94	89
Litauen	98	97	96	97	89
Danmark	98	97	97	94	89
Syd Korea	98	97	98	97	89
Chile	99	97	98	92	89
Sverige	97	95	95	96	88
Spanien	98	95	97	96	88
Bulgarien	98	94	91	93	88
Taiwan (Taipei)	99	98	96	82	88
Estland	99	96	92	90	88
Slovakiet	99	96	97	93	87
Rusland	99	98	92	94	87
Schweiz	99	95	95	93	87
Tjekkiet	98	95	98	95	87
Letland	98	94	89	94	87
Liechtenstein	99	94	95	90	87
Grækenland	98	92	91	87	87
England	98	95	94	90	86
Italien	99	97	96	93	86
Luxembourg	98	92	93	93	86
New Zealand	97	94	93	89	85
Østrig	98	91	93	90	85
Norge	98	96	95	95	85
Cypern	96	89	93	91	84
Thailand	97	94	93	86	84
Malta	98	93	89	87	84
Slovenien	99	94	94	91	84
Paraguay	98	96	96	91	83
Belgien (flamsk)	97	94	89	88	83
Mexico	97	93	97	90	82
Guatemala	99	98	98	94	82
Colombia	99	97	97	89	81
Indonesien	92	97	95	93	80
Den Dominikanske Rep.	97	91	95	88	78
ICCS gennemsnit	98	95	94	92	86

Om værdier og holdninger

ICCS viser en interessant geografisk forskel mellem elevernes svar. I nogle regioner vurderer eleverne, at værdier og holdninger i høj grad bør være forankret i traditionelle, konventionelle og anerkendte demokratiske *normer*. I andre regioner er eleverne mere tilbøjelige til at problematisere normerne og i højere grad at vægte en løbende *diskussion*.

Et demokrati og demokratiske synspunkter baserer sig både på anerkendte demokratiske normer og på en løbende demokratisk diskussion. Det ene er ikke mere nødvendigt end det andet. Elevernes store tilslutning til demokratiske værdier og holdninger viser da også, at alle lande og regioner hver især omfatter lidt af det hele.

For at få et indblik i, hvordan forskellige demokratiske værdier og holdninger varierer nationalt og regionalt, kan man se på elevernes opfattelser af borgeren, gruppers rettigheder, religionens placering i samfundet og opfattelsen af eget land. Med hensyn til disse temaer er det sådan, at jo mere et lands elever på 8. klasses trin orienterer sig efter anerkendte og traditionelle demokratiske normer, desto højere vil de være placeret på skalaerne. Omvendt vil lande placere sig lavere, hvis

eleverne forholder sig problematiserende og diskuterende til de udsagn, der ligger til grund for skalaerne.

I ICCS er der en tydelig tendens til, at eleverne fra ikke-europæiske lande lægger vægt på de traditionelle demokratiske normer, der spørges til i undersøgelsen, og dermed ligger de højt på skalaerne.

De nordiske lande placerer sig typisk lavere på skalaerne. Det betyder ikke, at de nordiske elever udtrykker en negativ holdning til traditionelle og anerkendte demokratiske normer. Det betyder blot, at de er mere tilbøjelige til at forholde sig diskuterende til et givent tema med udgangspunkt i deres demokratiske holdninger.

De syd-, øst- og vesteuropæiske lande har som oftest nogle gennemsnitlige resultater, og placerer sig således mellem de ikke-europæiske lande og de nordiske lande. New Zealand tilhører gruppen af europæiske lande.

Elevernes værdier og holdninger

Den traditionelle borger

Ser man på elevernes opfattelser af den traditionelle (eller konventionelle) demokratiske borger, er der en tydelig geografisk fordeling mellem Asien, Latinamerika, Syd-, Øst- og Vesteuropa og de nordiske lande. Kun nogle få lande falder uden for regionernes typiske fordelinger.

Den traditionelle borger er primært en statsborger, som vægter demokratiets stærke, anerkendte og traditionelle normer højt.

- * At stemme ved alle folketingsvalg.
- * At være medlem af et politisk parti.
- * At lære om sit lands historie.
- * At følge med i politik i medierne.
- * At udvise respekt for myndighederne.

Det er de ikke-europæiske lande, som ligger højt på skalaen, hvis man ser bort fra New Zealand og Taiwan.

De europæiske lande fordeler sig jævnt fra lidt over det internationale gennemsnit og ned til Slovakiet, Finland og Tjekkiet, som ligger mere end 4 skalapoint under gennemsnittet. Italien, Cypern og Rusland er europæiske undtagelser, som er placeret højt. De nordiske lande ligger i bunden af skalaen. Den traditionelle demokratiske borger spiller ikke en lige så stor rolle i Norden sammenlignet med de andre ICCS lande.

Undtagelsen i den nordiske sammenhæng er Norge, som ligger lidt over gennemsnittet blandt lande som Colombia, Chile, Polen, Litauen og Taiwan.

Skala: Den traditionelle borger

Land	Skalascor	
Thailand	58	▲
Indonesien	56	▲
Den Dominikanske Republik	55	▲
Italien	54	▲
Guatemala	54	▲
Mexico	54	▲
Cypern	53	▲
Rusland	53	△
Sydkorea	53	△
Paraguay	52	△
Colombia	52	△
Chile	51	△
Norge	51	△
Polen	51	△
Litauen	51	△
Taiwan (Taipei)	50	
Irland	50	
Letland	50	
Malta	50	
Grækenland	49	▼
Spanien	49	▼
Luxembourg	49	▼
Bulgarien	49	▼
England	48	▼
New Zealand	48	▼
Østrig	48	▼
Schweiz	48	▼
Liechtenstein	48	▼
Danmark	48	▼
Estland	47	▼
Slovenien	46	▼
Belgien (flamsk)	46	▼
Sverige	46	▼
Slovakiet	45	▼
Finland	45	▼
Tjekkiet	44	▼
ICCS gennemsnit	50	

Forskellige gruppers rettigheder

Undersøges elevernes opfattelse af gruppers rettigheder, viser ICCS lidt forskellige resultater.

I forhold til ligeberettigelsen mellem kønnene er der en stor tilslutning blandt de nordiske elever. De lande, som er mest under gennemsnittet på dette tema er Indonesien, Thailand, Den Dominikanske Republik og Rusland.

Der tegner sig derimod et lidt andet billede, når det er holdningen til etniske gruppers rettigheder, som undersøges (se tabellen til højre). Her er der en overvægt af ikke-europæiske lande i den øverste del af skalaen (især latinamerikanske lande). Langt hovedparten af lande på eller under gennemsnittet er europæiske.

De nordiske elever er splittede på dette tema. Man finder således en forskel blandt de nordiske elever med hensyn til, hvorvidt de mener, at alle etniske grupper bør have samme chance for at få en god uddannelse og et godt arbejde, og om alle etniske grupper bør opmuntres til politisk deltagelse og have samme rettigheder og pligter.

Sverige og Norge ligger over gennemsnittet, mens Danmark og Finland ligger lige under. De sidste mange års kritiske debatter om etniske minoriteter kan have betydning i denne sammenhæng. Det danske resultat er dog ikke et udtryk for en negativ holdning. Eleverne har generelt en meget høj grad af tilslutning til etniske gruppers rettigheder. I de fleste lande er pigerne mere tilbøjelige end drengene til at være positivt stemt over for etniske gruppers rettigheder. Sverige og Finland har de største forskelle mellem de to køns opfattelser.

Skala: Etniske gruppers rettigheder

Land	Skalascor	
Taiwan (Taipei)	57	▲
Guatemala	55	▲
Chile	55	▲
Colombia	53	△
Mexico	52	△
Sverige	52	△
Luxembourg	52	△
Paraguay	52	△
New Zealand	52	△
Norge	52	△
Irland	51	△
Den Dominikanske Republik	51	△
Estland	51	△
Spanien	51	
Indonesien	50	
Litauen	50	
England	50	
Polen	50	
Grækenland	49	▽
Liechtenstein	49	
Thailand	49	▽
Sydkorea	49	▽
Slovenien	49	▽
Italien	49	▽
Schweiz	49	▽
Danmark	49	▽
Slovakiet	49	▽
Bulgarien	48	▽
Rusland	48	▽
Belgien (flamsk)	48	▽
Finland	48	▽
Østrig	48	▽
Cypern	47	▼
Tjekkiet	46	▼
Malta	46	▼
Letland	46	▼
ICCS gennemsnit	50	

Religionens placering i samfundet

På en række spørgsmål om religionens betydning i samfundet giver undersøgelsen et klart indtryk af, at de nordiske elever – særligt de danske og svenske – er blandt de mindst tilbøjelige til at lægge vægt på religionen betydning i samfundslivet. De danske elever er med andre ord blandt de mest sekulære.

De nordiske elever tilslutter sig kun i mindre grad de traditionelle værdier og stærke normer, som religionen repræsenterer i samfundet. Således ligger de nordiske lande i bunden af skalaen. Norge er dog en anelse højere placeret end Danmark og Sverige, men stadig markant under gennemsnittet.

Igen er det tydeligt at se, at det er de ikke-europæiske lande, som ligger højest på skalaen (med undtagelse af Sydkorea, Taiwan og New Zealand). Blandt de europæiske lande er der en tendens til, at de fordeler sig i forhold til, hvor stor rolle religionen i al almindelighed spiller i de pågældende lande.

I ICCS har man sammenkoblet forholdet mellem samfund, demokrati og religion med nogle spørgsmål om elevens egen religion. Det har formodentlig været medvirkende til, at nogle lande har valgt dette tema helt fra. Finland er et af disse lande.

Skala: Holdning til religions betydning i samfundet

Land	Skalascor	
Indonesien	61	▲
Den Dominikanske Republik	58	▲
Thailand	58	▲
Guatemala	57	▲
Cypern	57	▲
Paraguay	56	▲
Malta	55	▲
Colombia	54	▲
Polen	54	▲
Grækenland	53	△
Chile	53	△
Rusland	52	△
Bulgarien	51	△
Slovakiet	49	▽
New Zealand	49	▽
Litauen	49	▽
Taiwan (Taipei)	48	▽
Østrig	48	▽
Letland	47	▽
England	47	▼
Norge	46	▼
Schweiz	46	▼
Luxembourg	46	▼
Belgien (flamsk)	45	▼
Liechtenstein	45	▼
Sverige	44	▼
Danmark	44	▼
Sydkorea	42	▼
Tjekkiet	41	▼
ICCS gennemsnit	50	

Skalaer og skalascor

Tabeller med betegnelsen "skala" viser landenes placering i forhold til hinanden. Det samlede gennemsnit for alle lande defineres som en score på 50. På skalaen placeres landene over, under eller på skalascor 50. Skalaerne sammenligner lande, og viser alene landenes indbyrdes placeringer i forhold til hinanden (skalaerne viser således ikke landenes procentvise tilslutning til et givent tema).

En afvigelse på 1 point fra gennemsnittet er som regel nok til, at et land har en signifikant forskel fra gennemsnittet. Det vises med en trekant op eller ned: △▽. Større forskelle på mere end 3 point vises med en sort trekant op eller ned: ▲▼. Det er ikke nødvendigvis "bedst" at ligge højest.

Tillid til det politiske system og opfattelse af eget land

I alle de nordiske lande er elevernes tillid til det politiske system (regering, parlament, domstole med videre) højere end det internationale gennemsnit. Blandt de andre ICCS lande er der ikke en egentlig geografisk systematik. I de vesteuropæiske lande er der lidt mere tillid til den nationale regering, domstolene, politiet og de politiske partier, end der er i de østeuropæiske lande. Den mindste tillid til det politiske system findes i Grækenland, Polen, Letland og Sydkorea.

At være i stand til – og at have lyst til – at identificere sig med sit eget land er traditionelt en anerkendt værdi for et demokrati og ikke mindst for opretholdelsen af det. Undersøges elevernes nationale og patriotiske værdier og normer såsom det nationale flag, respekt og stolthed over for eget land og lignende (se tabellen til højre), så forskyder billedet sig lidt. Den mindst positive opfattelse af eget land ses i Belgien (flamsk), Letland, Tjekkiet, Sydkorea og Taiwan (Taipei). Den største tilslutning til de nationale værdier og normer findes i Thailand, Indonesien, Colombia og Guatemala. De nordiske lande placerer sig lige over midten for Norges og Finlands vedkommende og lige under midten, hvad angår Danmark og Sverige. Det bekræfter den tendens i Norden, at særligt Norge, men også til dels Finland, vægter demokratiets traditionelle normer og værdier lidt højere end Sverige og Danmark.

Skala: Opfattelse af eget land

Land	Skalascor	
Thailand	59	▲
Indonesien	59	▲
Den Dominikanske Republik	56	▲
Colombia	55	▲
Guatemala	54	▲
Rusland	53	▲
Mexico	52	△
Paraguay	52	△
Norge	52	△
Østrig	52	△
Finland	52	△
Liechtenstein	51	△
New Zealand	51	△
Schweiz	51	△
Chile	51	△
Slovenien	51	
Irland	50	△
Malta	50	
Estland	49	▽
Cypern	49	▽
Luxembourg	49	▽
Danmark	49	▽
Italien	49	▽
Bulgarien	48	▽
Sverige	48	▽
Polen	48	▽
Spanien	48	▽
Slovakiet	48	▽
Litauen	47	▽
England	47	▽
Taiwan (Taipei)	47	▼
Grækenland	46	▼
Sydkorea	45	▼
Tjekkiet	45	▼
Letland	44	▼
Belgien (flamsk)	44	▼
ICCS gennemsnit	50	

Aktiv og passiv politisk deltagelse

Den deltagende borger

Demokrati og medborgerskab forbindes ofte med et aktivt livssyn og med borgernes direkte deltagelse i en lang række aktiviteter. I ICCS undersøger man derfor forskellige temaer, der handler om elevernes konkrete engagement i samfundet. Der spørges blandt andet til elevernes faktiske og forventede deltagelse i sociale bevægelser, i protestaktiviteter og til elevernes deltagelse i frivilligt arbejde. En række af de vigtigste resultater præsenteres på de næste sider.

Temaerne om aktiv og direkte deltagelse i samfundet er i ICCS tilrettelagt på den måde, at de lande, hvor eleverne tilslutter sig udsagnene, vil score højt og dermed ligge højt på skalaerne. Elever fra lande, som har en mindre aktiv indstilling, vil omvendt placere sig lavere. Skalaerne kan således give et indtryk af, at det er bedre at være placeret i toppen end i bunden. Sådan forholder det sig ikke nødvendigvis. Skalaerne viser kun forskelle og ligheder mellem landene. Landenes placeringer er med andre ord ikke et udtryk for en graderet vurdering. Hvis man ønsker at foretage en vurdering, er det vigtigt at medtænke andre forhold. En fortolkning af det enkelte land afhænger således også af de kontekster, hvori de konkrete aktiviteter indgår og af de nationale faktorer, som begrundet aktivitetene.

Sammenfatter man resultaterne, viser ICCS en klar geografisk fordeling mellem regionerne. Det er lande som Guatemala, Colombia, Thailand og Indonesien, der i særlig høj grad tilslutter den aktive og direkte deltagelse i samfundet. I Nordeuropa viser den modsatte tendens sig. I Danmark, Sverige, Norge og Finland har eleverne typisk en mindre aktiv tilgang til samfundet.

Det nordiske resultat kan imidlertid ses i forhold til, at de nordiske elever klarer sig godt i ICCS testen. Det betyder, at de nordiske elever er særligt godt stillede i forhold til forstå, analysere og fortolke forskellige spørgsmål, der omhandler det at være borger i et demokrati. De nordiske elever forekommer således i højere grad at være i stand til at benytte sig af indirekte og repræsentative virkemidler (forståelse, analyse, fortolkning). Dette kan beskrives som en "passiv deltagelse" i samfundet.

De øvrige europæiske lande placerer sig som hovedregel midt på skalaerne mellem de ikke-europæiske (mest aktive) og nordiske lande (mindst aktive). Det kan dog variere fra land til land alt efter undersøgelsens konkrete temaer. Italien og Grækenland ligger ofte på niveau med de ikke-europæiske lande i toppen, mens lande som Tjekkiet og Belgien i reglen befinder sig i bunden af skalaerne. New Zealand placerer sig i række af europæiske lande.

Den sociale borger

Den sociale borger er i ICCS den elev, som har et aktivt livssyn, og som rent faktisk deltager eller forventer at deltage senere som ung eller voksen i forskellige sociale bevægelser.

- * Fredelige protester mod love, der opfattes som uretfærdige.
- * Aktiviteter til fordel for mennesker fra lokalsamfundet.
- * Aktiviteter til fordel for menneskerettighederne.
- * Aktiviteter for at beskytte miljøet.

Med dette tema viser der sig en tydelig geografisk fordeling. De ikke-europæiske lande (med undtagelse af Sydkorea, Taiwan og New Zealand) ligger i toppen af skalaen, mens de nordiske placerer sig i den modsatte ende. Danmark ligger lavest af alle. Norge er en nordisk undtagelse, idet Norge placerer sig lige over midten.

Størstedelen af de europæiske lande placerer sig i midten og således mellem de ikke-europæiske lande og de nordiske lande.

Der er en tendens til, at sydeuropæiske elever er lidt mere aktive og aktivistiske end de øst-, vest- og centraleuropæiske elever.

Skala: Den sociale borger

Land	Skalascor	
Guatemala	55	▲
Colombia	55	▲
Indonesien	54	▲
Chile	54	▲
Thailand	54	▲
Bulgarien	54	▲
Paraguay	54	▲
Den Dominikanske Rep.	53	▲
Grækenland	53	▲
Mexico	53	△
Cypern	52	△
Spanien	52	△
Taiwan (Taipei)	52	△
Sydkorea	52	△
Italien	52	△
Norge	51	△
Irland	50	
Rusland	50	
Letland	49	▼
Malta	49	▼
Polen	49	▼
Litauen	49	▼
Slovenien	48	▼
Slovakiet	48	▼
Estland	48	▼
Tjekkiet	48	▼
Sverige	48	▼
England	47	▼
Østrig	47	▼
New Zealand	47	▼
Luxembourg	47	▼
Belgien (flamsk)	46	▼
Finland	46	▼
Schweiz	45	▼
Liechtenstein	45	▼
Danmark	44	▼
ICCS gennemsnit	50	

Om aktiv og passiv deltagelse

Traditionelt opfattes borgerens aktive indstilling og borgerens vilje til at handle ud fra demokratiets værdier som et gode. Det er grunden til, at man i ICCS spørger til elevernes forventninger til at deltage i protestaktiviteter, i pengeindsamlinger, i arbejdet for at fremme en bestemt sag med videre.

Aktiv og direkte deltagelse er imidlertid ikke altid et entydigt demokratisk gode. I et samfund kan en konkret aktivitet eller forskellige typer af aktivisme også være tvivlsomme – netop af demokratiske grunde. Det kan for eksempel være tilfældet, hvis protestaktiviteterne er voldelige eller ulovlige, at pengeindsamlingerne begrænser de demokratiske valgte beslutningstagere, eller at den sag, man er engageret i, er rettet mod eller udelukker bestemte grupper. Så risikerer aktiviteterne at være udemokratiske.

På samme måde kan man diskutere spørgsmålet om en passiv deltagelse. Den passive deltagelse angår det forhold, at borgeren bidrager til fællesskabet ud fra sine værdier og holdninger uden nødvendigvis at gøre dem til overlagte handlinger for sociale og politiske forandringer. De moderne demokratier er netop repræsentative, og her er det en vigtig forudsætning, at borgerne accepterer de politiske beslutninger, respekterer fællesskabet og har tillid til sig selv og hinanden. Den passive deltagelse slår, som den aktive deltagelse, ikke altid til i en global

verden, hvor nye og anderledes udfordringer konstant opstår.

Hvor, hvornår og hvordan man bedst deltager aktivt eller passivt i samfundet, kan ikke afgøres entydigt. Det afhænger blandt andet af den konkrete kontekst og af en række lokale og globale faktorer og muligheder. *Afgørelsen forudsætter derimod politisk dannelse.*

De nordiske resultater, hvor eleverne udviser forholdsvis lav aktiv deltagelse, kan derfor både tolkes negativt og positivt:

Negativt, da skoler, lokalsamfund og demokratiske institutioner i dag udfordres af nye (globale) problemstillinger, der overstiger de nationale civilsamfunds og politiske systemers nuværende kapacitet (for eksempel klimaproblemer, sundhed, det voksende antal ældre). Det forudsætter aktiv deltagelse.

Positivt, da meget tyder på, at de nordiske elever (vurderet ud fra deres særdeles gode testresultater) kender deres rettigheder og muligheder. I forlængelse af de forrige temaer, hvor de nordiske elever i mindre grad vægtede den traditionelle demokratiske borger, melder der sig et spørgsmål om, hvorvidt de "passive" elever repræsenterer helt nye former for aktivitet og deltagelse, som ikke lader sig indfange af ICCS og demokratiets konventionelle rammer.

Forventet deltagelse i aktiviteter

Det er ikke uden videre muligt for 14-årige elever at deltage i demokratiets konventionelle aktiviteter (valg, foreninger, fagforeninger, politiske partier) og i det hele taget at gøre deres indflydelse gældende i samfundet på samme måde som myndige og voksne. Derfor har ICCS både spurgt til elevernes aktuelle og fremtidige deltagelse.

I ICCS vedrører den fremtidige deltagelse blandt andet elevernes forventninger om fremtidig deltagelse i lovlige protestaktiviteter (se resultater på næste side i kolonne 1).

Et lokalsamfund synes dog heller ikke at fungere uden elevernes aktive deltagelse. I nogle lande vil der tilmed være et øget behov for de unges bidrag og frivillige arbejde. Dette gælder i særlig grad for lande, hvor de sociale aktiviteter er lagt an på civilsamfundets initiativer, eller hvor det sociale sikkerhedsnet er ufuldstændigt (se resultater på næste side i kolonne 2).

Undersøger man elevernes egne og faktiske deltagelse i aktiviteter uden for skolen, viser det sig, at 65 procent (internationalt) rent faktisk har deltaget aktivt (se resultater på næste side i kolonne 3).

- * Politiske ungdomsforeninger.
- * Miljøforeninger.
- * Menneskerettighedsforeninger.
- * Frivillige grupper, der gør noget for at hjælpe samfundet.
- * Foreninger, der samler penge ind til gode formål.
- * Ethiske foreninger.
- * Arbejder for en særlig sag.

Resultaterne for disse deltagelsesformer er markante i en nordisk sammenhæng, da kun mellem 36 og 45 procent af eleverne i Danmark, Sverige og Finland har deltaget direkte i aktiviteter uden for skolen.

Sammenligner man dette resultat med ICCS testresultaterne, får man et klart billede af, at der er en geografisk opdeling af lande, der har gode testresultater og forholdsvis lav deltagelse på den ene side, og lande med dårlige testresultater og en høj grad af deltagelse på den anden side.

Det er interessant at se, at de nordiske lande ligger lavt på alle disse områder.

1) Skala: Forventet deltagelse i lovlige protestaktiviteter

2) Elevernes forventning om frivilligt arbejde i lokalsamfundet

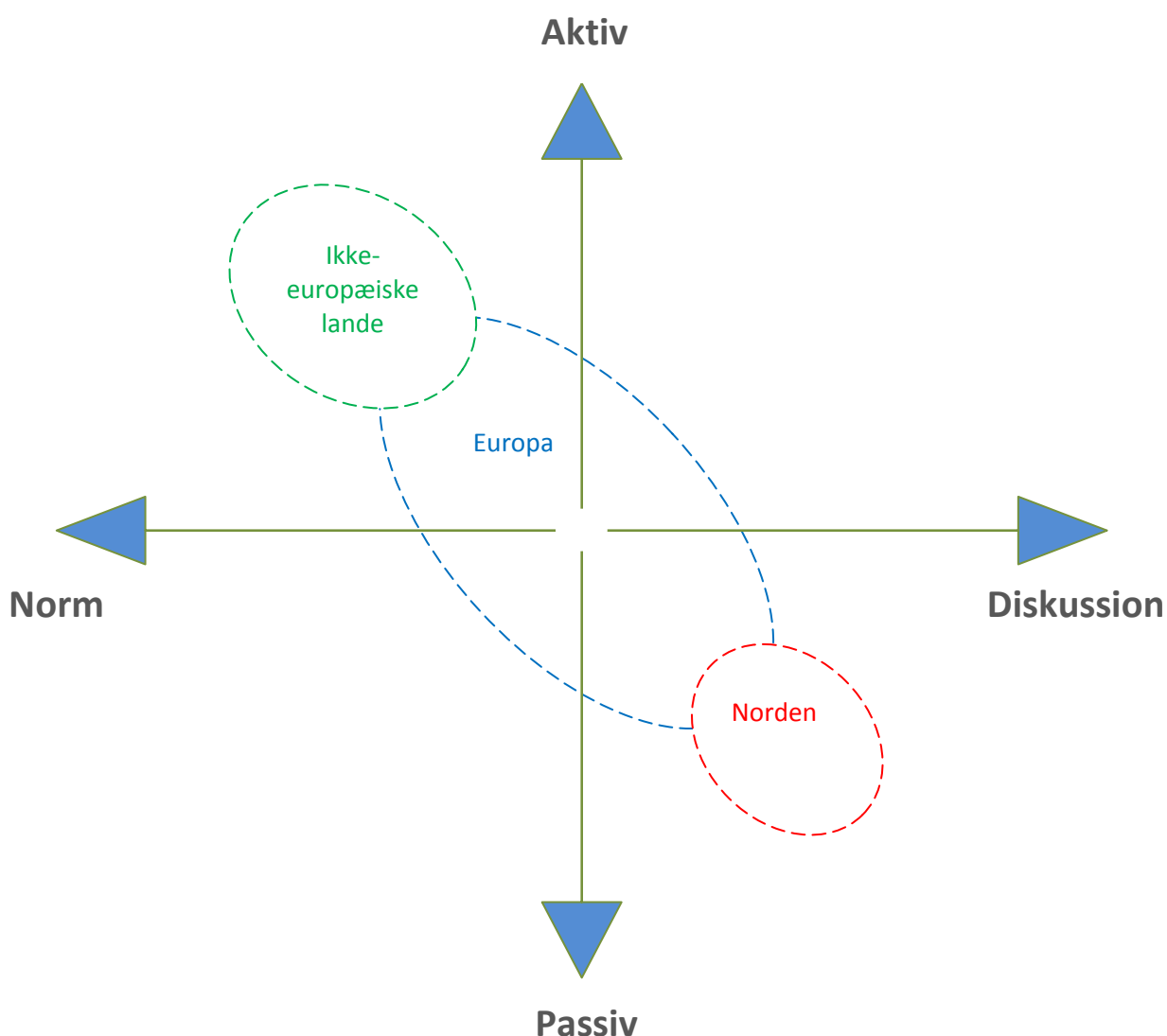
3) Deltagelse i aktiviteter uden for skolen

Land	Skalascore		Land	Procent	Land	Procent
Den Dom. Rep.	57	▲	Indonesien	96	Den Dom. Rep.	91
Colombia	55	▲	Den Dom. Rep.	93	Guatemala	89
Chile	54	▲	Guatemala	91	Paraguay	89
Guatemala	54	▲	Thailand	90	Thailand	89
Mexico	53	▲	Colombia	89	Colombia	83
Litauen	53	△	Paraguay	87	Indonesien	82
Paraguay	52	△	Rusland	86	Rusland	78
Indonesien	52	△	Mexico	85	Mexico	77
Grækenland	52	△	Bulgarien	81	Bulgarien	73
Irland	51	△	Grækenland	78	Liechtenstein	72
Bulgarien	51	△	Cypern	77	Polen	72
Cypern	51	△	Chile	76	Chile	71
Slovakiet	51		Taiwan (Taipei)	75	Cypern	71
Østrig	50		Slovenien	72	Østrig	70
Letland	50		Italien	69	Luxembourg	69
England	50		Litauen	69	Belgien (flamsk)	68
Spanien	50		Irland	68	Letland	68
New Zealand	50		Spanien	67	New Zealand	68
Finland	49	▽	Polen	66	Irland	67
Luxembourg	49	▽	Letland	65	Litauen	66
Thailand	49	▽	Malta	63	Slovenien	66
Slovenien	49	▽	Sydkorea	62	Schweiz	66
Tjekkiet	49	▽	Estland	61	Grækenland	65
Taiwan (Taipei)	49	▽	New Zealand	60	England	64
Italien	49	▽	England	59	Estland	63
Estland	49	▽	Slovakiet	59	Malta	62
Liechtenstein	48	▽	Østrig	56	Norge	62
Malta	48	▽	Luxembourg	54	Italien	57
Schweiz	48	▽	Belgien (flamsk)	51	Slovakiet	56
Sverige	48	▽	Norge	51	Spanien	54
Norge	48	▽	Sverige	47	Tjekkiet	50
Rusland	48	▽	Tjekkiet	44	Danmark	45
Danmark	47	▽	Schweiz	44	Sverige	37
Belgien (flamsk)	47	▼	Liechtenstein	41	Finland	36
Polen	46	▼	Danmark	36	Taiwan (Taipei)	35
Sydkorea	45	▼	Finland	29	Sydkorea	26
ICCS	50		ICCS	67	ICCS	65
Gennemsnit			Gennemsnit		Gennemsnit	

Kortlægning af forskelle

ICCS giver en sjældent indsigt i de demokratiopfattelser, der gør sig gældende internationalt blandt elever på 8. klassetrin. Undersøgelsens fokus på demokrati og politisk dannelse – herunder elevernes holdninger, værdier og aktiviteter på skolen og i samfundet – udgør en meget kompleks problematik. At skabe et klart og entydigt overblik over demokratiopfattelsernes forskelle og ligheder ud fra undersøgelsens mange og varierende resultater er derfor vanskeligt.

I et generelt perspektiv er det dog tydeligt at se, at særligt tre grupper af lande deler en række grundopfattelser om demokrati og samfund. Inden for de pågældende grupper udviser landene de samme tendenser. Det vil sige, at eleverne i disse grupper typisk placerer sig relativt ens på skalaerne.

I figuren ovenfor er de enkelte grupper bredt defineret. *Den grønne gruppe* består af en række ikke-europæiske lande (Latinamerika, Indonesien og Thailand). Dog er Sydkorea, Taiwan og New Zealand ikke en del af denne gruppe. I disse lande gør der sig andre forhold gældende. Det gælder særligt

for Sydkorea og Taiwan, som ikke matcher nogen af de tre grupper. *Den blå gruppe* består hovedsageligt af europæiske lande. New Zealand placerer sig ligeledes i denne gruppe. Denne gruppe af lande er ikke blot størst, men har også den største spredning. Man finder ikke en generel og entydig systematik mellem de syd-, øst- og vesteuropæiske lande. Landene varierer forskelligt i forhold til de enkelte temaer, men alle placerer sig inden for den blå ovale cirkel. *Den røde gruppe* består af de nordiske lande.

Sammenligner man de tre grupper og dermed elevernes demokratiopfattelser, viser der sig to interessante parametre på henholdsvis den vandrette og lodrette akse på figuren på:

Den vandrette akse vedrører mod venstre elevernes tilslutning til demokratiske værdier af den type, der er forankret i traditionelle og anerkendte normer (*Norm*). På denne akse vil der mod højre også være elever, der i mindre grad vægter normer, og som i højere grad forholder sig problematiserende og diskuterende til de værdier og holdninger, som undersøgelsen spørger til (*Diskussion*). Det er ikke sådan, at det ene direkte udelukker det andet. Alle tilslutter sig såvel *normer* som *diskussion*, men gør det mere eller mindre.

Alligevel er det tydeligt, at eleverne fra ikke-europæiske lande vægter de traditionelle og anerkendte normer højere end eleverne fra de nordiske lande. På figurens vandrette akse placerer de ikke-europæiske lande sig mod *Norm*, mens de nordiske elever placerer sig i retningen mod *Diskussion*. De syd-, øst- og vesteuropæiske lande befinder sig i overvejende grad mellem de ikke-europæiske og nordiske lande.

Den lodrette akse viser forskelle og ligheder mellem elevernes faktiske og forventede aktivitet i og uden for skolen. I Norden har eleverne generelt en mindre aktivistisk indstilling og dermed en mere passiv forventning til deres egen deltagelse i samfundet (nedad mod *Passiv*). Blandt de nordiske elever finder man således en lille interesse for at gøre sine holdninger og værdier til overlagte handlinger for sociale og politiske forandringer. I Thailand, Indonesien og Latinamerika møder man den modsatte tendens. De scorer generelt højt på spørgsmål og temaer om aktivitet (opad mod *Aktiv*).

Forskellene og lighederne mellem de tre regioner viser det interessante forhold, at ingen af ICCS landene placerer sig klart og entydigt i figurens øverste højre hjørne. Det vil sige i det felt, som kombinerer den aktive politiske handling med det åbne og holdningsprægede livssyn.

Normalt beskrives den kombination som et demokratisk ideal.

De ikke-europæiske lande (med undtagelse af Sydkorea, Taiwan og New Zealand) bevæger sig både lidt til venstre mod *Norm* på den vandrette akse af figuren og lidt opad mod *Aktiv* på den lodrette akse af figuren. Blandt de nordiske lande finder man den modsatte tendens. Derfor placerer Norden sig i figurens nederste højre hjørne. De europæiske lande er generelt mere gennemsnitlige, men de udgør samtidig den gruppe, som har de videste rammer for demokratiopfattelser. Der er en tendens til, at enkelte europæiske lande i nogen grad kan overlape med de ikke-europæiske lande og de nordiske lande.

Om politisk dannelse

Demokrati og politisk dannelse kan ikke forstås og diskuteres som entydige størrelser.

Demokrati og politisk dannelse er baseret på holdninger og værdier, som altid vil stå til diskussion, og som altid er underlagt forandringer. Tit og ofte er der tilmed flere perspektiver og demokratiske løsninger på den samme problematik.

Det er vigtigt at tage i betragtning, at demokratiopfattelser ikke kun er forankret i abstrakte værdier. Demokratiopfattelser er ligeledes indlejret i – og udfordret af – de lokale og regionale faktorer, muligheder og kontekster. Vil man forstå de geografiske forskelle, som undersøgelsens resultater peger på, må elevernes holdninger og værdier ses i sammenhæng med landenes politiske, historiske og kulturelle kontekster.

Når man ser på resultaterne fra ICCS 2009, er det nødvendigt at være opmærksom på, at resultaterne ikke uden videre kan udlægges som enten gode eller dårlige. Skalaerne og tabellerne, som præsenteres i ICCS, giver derimod en unik indsigt i elevernes forskellige demokratiopfattelser.

Som man må forvente, viser ICCS en tydelig forskel mellem, hvad man kan beskrive som de nye og de gamle demokratier. Man får således et klart indtryk af, at de gamle demokratier tilbyder vigtige demokratiske forudsætninger, men også et indblik i, at de nye demokratier præsenterer en række aktuelle udfordringer og nye løsninger, som har betydning for elevernes politiske dannelse.

Der er ingen tvivl om, at alle lande har meget at lære af hinanden – ikke mindst, hvis man tager de aktuelle udfordringer og den globaliserede verden alvorligt.

Man kunne hævde, at politisk dannelse i det 21. århundrede netop handler om at have forståelse for – og at kunne mestre – varieteten af demokratiopfattelser.

ICCS kan være med til at vise, hvorledes politisk dannelse består i det aktuelle forhold mellem på den ene side de demokratiske værdiers og holdningers abstrakte begrundelser, og på den anden side den enkeltes evner og vilje til at deltage i samfundet under de konkrete politiske, historiske og kulturelle forhold.

Elev og klasserum

En række resultater fra ICCS vedrører den generelle skolekultur. I dette afsnit vises og diskuteres resultater om elevernes forhold til sig selv, deres forhold til de andre elever samt deres opfattelse af lærerne og klasserummet. Der ses også på læreres opfattelser af eleverne. Tilsammen tegner disse resultater et billede af skolernes og klassernes sociale klima. I forbindelse med skolekulturen er der tydelige regionale forskelle, idet nogle latinamerikanske og asiatiske lande også på disse områder opnår bemærkelsesværdige resultater. De har ofte betydeligt højere gennemsnit end de fleste europæiske lande. I de kommende afsnit lægges hovedvægten på nogle forskelle imellem de nordiske lande.

Sammenligninger af testresultater og skolekultur

Eftersom Finland generelt opnår særdeles gode testresultater i internationale undersøgelser, er det blevet almindeligt, at lande sammenligner sig med det finske skolesystem. I ICCS gentager Finland de gode testresultater.

I ICCS kan de nordiske lande på mange måder forekomme ens i det overordnede billede. Ikke mindst i sammenligning med andre lande og regioner. Der er imidlertid nogle interessante forskelle mellem de nordiske lande. Nogle af disse forskelle vedrører skolekulturen. Det kan konstateres, at den skolemæssige kontekst opleves ganske forskelligt af både elever og lærere i de nordiske lande. Der er især forskelle mellem Danmark og Finland.

Indre selvtillid

Selvtillid defineres i ICCS som noget, der er sammensat af henholdsvis indre og ydre selvtillid.

Den indre selvtillid vedrører elevernes opfattelse af deres egne evner til at forstå politik, elevernes vurdering af egen viden og deres vurdering af egne evner til at overskue og forstå politiske emner og sammenhænge.

- * Jeg ved mere om politik end de fleste på min alder.
- * Når politiske sager eller problemer bliver diskuteret, så har jeg som regel noget at sige.
- * Jeg har let ved at forstå de fleste politiske sager og problemer.
- * Jeg har politiske holdninger, som det er værd at lytte til.
- * Som voksen vil jeg kunne deltage i politik.
- * Jeg har en god forståelse for de politiske sager og problemer, som Danmark har.

Danmark ligger i den globale sammenligning præcis på det samlede internationale gennemsnit. Danmark er placeret lidt over gennemsnittet, hvis man kun ser på de europæiske lande.

Den højeste grad af indre selvtillid findes i fire ikke-europæiske lande. Fra Europa er det kun Grækenland, der ligger højt placeret. Elevernes politisk indre selvtillid er ofte høj i de lande, hvor eleverne også er mest aktive.

Den nordiske sammenligning er særlig interessant, idet de danske elever har den højeste indre selvtillid. De øvrige nordiske lande ligger således under det internationale gennemsnit.

Finland ligger næsten helt i bund på denne skala for elevernes indre selvtillid. Kun Tjekkiet har et lidt lavere gennemsnit end Finland.

Især de finske piger har en meget lav selvtillid. Det er bemærkelsesværdigt, at de dygtigste elever i hele undersøgelsen (de finske piger) således samtidig har den absolut laveste selvtillid.

Skala: Politisk indre selvtillid

Land	Skalascor		Piger	Drenge	Forskel
Indonesien	56	▲	56	56	1
Thailand	55	▲	54	56	2
Den Dominikanske Rep.	55	▲	54	56	2
Guatemala	55	▲	54	55	1
Grækenland	53	△	52	53	1
Colombia	52	△	52	53	1
Paraguay	52	△	51	53	1
Mexico	52	△	51	53	1
Rusland	52	△	51	52	1
Italien	52	△	51	52	2
Polen	52	△	50	53	2
Chile	51	△	51	52	1
Litauen	51	△	51	51	0
Cypern	51	△	50	52	3
Malta	51	△	50	52	2
Irland	51	△	50	51	1
Letland	50	△	50	51	1
Østrig	50	△	48	53	4
Estland	50		50	51	1
Bulgarien	50		49	51	1
Danmark	50		49	50	1
New Zealand	50		50	50	0
England	50		49	50	1
Spanien	49	▽	48	49	1
Taiwan (Taipei)	49	▽	48	50	2
Schweiz	48	▽	46	50	4
Sydkorea	48	▽	47	48	1
Norge	48	▽	47	49	1
Slovakiet	48	▽	47	48	1
Sverige	47	▽	46	49	2
Liechtenstein	47	▽	46	49	3
Slovenien	47	▽	46	48	3
Luxembourg	46	▼	45	48	4
Belgien (flamsk)	45	▼	44	46	2
Finland	45	▼	44	47	3
Tjekkiet	44	▼	44	45	1
ICCS gennemsnit	50		49	51	2

Ydre selvtillid

Den ydre selvtillid er et udtryk for elevernes opfattelse af deres egne evner til at indgå i politisk debat og kommunikation i skolen eller i samfundet, hvor synspunkter ytres i offentlighed eller for en bestemt offentlighed.

- * At diskutere en avisartikel om en konflikt mellem lande.
- * At argumentere for sit syn på en omstridt politisk eller social sag.
- * At stille op til elevrådsvalg.
- * At organisere en gruppe elever for at opnå forandringer på skolen.
- * At følge med i en debat i fjernsynet om en omstridt sag.
- * At skrive sin mening om en aktuel sag i et læserbrev til en avis.
- * At holde et oplæg for sin klasse om et politisk eller socialt spørgsmål.

Også på dette område ligger Danmark på det internationale gennemsnit. Det danske resultat er lidt over det europæiske gennemsnit. Den højeste ydre selvtillid findes i Den Dominikanske Republik, Sydkorea, Thailand og Guatemala. Tre af de fire øverste lande er gengangere fra de fire øverste vedrørende den indre selvtillid. De fleste lande har omtrent den samme placering, når man ser på de to typer af selvtillid.

De nordiske forskelle vedrørende ydre selvtillid er meget iøjnefaldende. De norske og danske elever opnår næsten ens resultater. Sverige ligger lige under. Alle tre lande er tæt på det europæiske gennemsnit. De finske elever har den absolut laveste grad af ydre selvtillid af alle lande. De finske drenge har det laveste gennemsnit for ydre selvtillid overhovedet.

Om selvtillid

Selvtillid i ICCS vedrører elevernes opfattelse af deres evner til at forstå politik og deres opfattelse af egne evner til at udtrykke sig i politisk kommunikation. Elevernes selvtillid er således et udtryk for elevernes vurdering af deres egne evner til at deltage i politiske og sociale aktiviteter

Hvis man sammenligner Danmark med Finland, Norge og Sverige, har de danske elever samlet set det bedste resultat for indre og ydre selvtillid. Finland ligger derimod helt i bund på både indre og ydre selvtillid.

Man kunne antage, at elever fra lande med de højeste testgennemsnit også ville udvise højest ydre selvtillid. Det er imidlertid ikke nogen generel sammenhæng. Der er både eksempler på lande, der har en kombination af et meget højt testgennemsnit og en meget lav ydre selvtillid (for eksempel Finland), og på lande, der har en kombination af et meget højt testgennemsnit og en høj ydre selvtillid (for eksempel Sydkorea).

Elevernes indbyrdes forhold (ifølge lærere)

Et andet aspekt af skolekulturen vedrører elevernes indbyrdes forhold på skolen. Dette afsnit omhandler resultaterne fra en række spørgsmål til lærerne, hvor de bliver bedt om at vurdere eleverne.

- * Eleverne har det godt med deres klassekammerater.
- * Eleverne er godt integreret i klassen.
- * Eleverne respekterer klassekammerater, selv om de er anderledes.
- * Eleverne har et godt forhold til andre elever.

I sammenligningen af lærernes svar på disse spørgsmål ligger Indonesien, Paraguay, Den Dominikanske Republik og Guatemala højest, men efterfølges af Danmark, Norge og Sverige. De nordiske lande er de lande i Europa, hvor lærerne vurderer eleverne mest positivt. Mindst positive er lærere i en række østeuropæiske lande, hvor især lærerne i Slovakiet, Slovenien, Tjekkiet og Letland er forbeholdne. Ser man på lærernes opfattelse af elevernes indbyrdes forhold i den nordiske sammenhæng, ligger Danmark, Norge og Sverige alle klart over det internationale gennemsnit, mens Finland ligger under det internationale gennemsnit. Dette er vigtige resultater i den forstand, at lærernes vurderinger af eleverne kan sættes i sammenhæng med elevernes egne vurderinger. Derved får man et billede af, i hvilket omfang lærere og elever er enige i opfattelsen af skolekultur og omgangsformer. Igen er det finske resultat afvigende. Eleverne har ikke blot den laveste indre og ydre selvtillid i Norden, men ifølge lærerne har de også de dårligste relationer til hinanden, hvis man sammenligner med de andre nordiske lande.

Elevers deltagelse i klasseaktiviteter (ifølge lærere)

ICCS har også undersøgt, i hvilken grad eleverne – efter lærernes opfattelse – bidrager til undervisningen med holdninger, ideer og forslag og samtidig udviser forståelse og respekt for fællesskabet.

- * Kommer med forslag til klasseaktiviteter?
- * Diskuterer læringsformålene med læreren?
- * Kommer med forslag til emner og temaer, klassen kan diskutere?
- * Frit formulerer deres egne synspunkter om skoleproblemer?
- * Ved, hvordan man skal lytte til og respektere andres opfattelser?
- * Frit udtrykker deres egen opfattelse, selv om den er forskellig fra flertallets?
- * Føler sig godt tilpas i klasse-diskussioner, fordi de ved, at deres synspunkter vil blive respekteret?
- * Diskuterer valget af lærebøger og undervisningsmaterialer?

De absolut mest positive vurderinger fra lærernes side findes i Den Dominikanske Republik, Paraguay, Guatemala, Litauen, Thailand og Colombia. De mindst positive vurderinger findes i Østrig, Schweiz, Belgien, Liechtenstein og Tjekkiet. Der er tydelige geografiske forskelle, idet især de latinamerikanske og asiatiske lærere er meget positive i deres vurderinger af elevernes aktivitetsniveau. Italien er som det eneste vesteuropæiske land over det internationale gennemsnit.

Danmark ligger lidt under det internationale gennemsnit, men er tæt på det europæiske gennemsnit. I Norden er danske og svenske lærere de mest positive tæt fulgt af de norske. De finske lærere er klart de mindst positive i deres opfattelse af elevernes aktivitetsniveau. Igen skiller Finland sig således ud i Norden.

Værdien af elevindflydelse

Danmark, Finland og Sverige ligger meget tæt på det internationale gennemsnit, når man spørger til elevernes holdninger til værdien af kollektiv elevindflydelse på skolen? Alle tre lande ligger højere end mange andre vesteuropæiske lande.

- * Når elever er med til at styre skoler, så kan det gøre skoler bedre.
- * Der kan ske mange gode forandringer på skoler, når elever samarbejder.
- * Hvis man laver grupper af elever, som kan sige deres mening, så kan det hjælpe med til at løse problemer på skoler.
- * Alle skoler bør have et elevråd.
- * Elever kan få mere indflydelse på, hvad der sker på skolen, hvis de samarbejder, end hvis de handler hver for sig.

I Norden er det kun Norge, der blander sig i selskabet af lande med de mest positive elevopfattelser af værdien af indflydelse. Norske elever er klart de mest positive, hvis man alene ser på de nordeuropæiske lande. Det resultat ligger i tråd med, at de norske elever også på andre spørgsmål om deltagelse viser sig som mere aktive end elever i de tre øvrige nordiske lande.

Det er i de latinamerikanske lande, nogle få sydeuropæiske lande (Grækenland og Malta) samt Indonesien og Thailand, at eleverne er mest positive. Det er klart, at elevernes forskellige opfattelser af betydningen af elevindflydelse kan hænge sammen med, at omfanget og karakteren af de faktiske problemer på skolen varierer i de deltagende lande.

Det faglige og det sociale

Et interessant perspektiv i ICCS er, at lande med høje testgennemsnit opnår deres resultater på baggrund af forskellig skolekultur og undervisningspraksis. Således har Danmark, Finland, Sydkorea og Taiwan forholdsvis ens testgennemsnit, men forskellig skolebaggrund.

I nordisk sammenhæng kombinerer især den danske skole særdeles gode testresultater med et åbent skolemiljø.

Finland opnår testresultater, der er særdeles gode, men når det gælder en række områder omkring skolekulturen, har både finske lærere og elever mindre positive opfattelser af skolens sociale klima end i Danmark og i de andre nordiske lande.

Elevers opfattelse af åbenhed i klasserummet

ICCS anskuer klasserummet på den måde, at det ikke kun er undervisningens indhold, der er vigtigt, men også måden, hvorpå der undervises. Det kan være lige så vigtigt at praktisere en art demokrati som at have demokrati som fagligt tema; for eksempel ved at praktisere ytringsfrihed og ikke kun at undervise om ytringsfrihed. Tabellen viser elevernes opfattelse af klasserummets åbenhed. Den internationale sammenligning placerer de danske elever med højest gennemsnit af alle lande. Danmark efterfølges af Indonesien, Italien, New Zealand og England. I Sydkorea og Malta er eleverne i mindst grad enige i udsagnene. Især Sydkoreas resultat er i usædvanlig grad afvigende fra det internationale gennemsnit, idet klasserummet kun i lille grad opfattes som åbent for debat.

I alle lande er pigernes opfattelse af klassens klima mere positivt end drengenes. Kønsforskellen i Danmark er under gennemsnittet. Hvis man alene ser på drengene, ligger Danmark med højest score, mens de danske piger ligger på niveau med de piger, der scorer højest (i Indonesien og Italien). I Norden skiller Danmark sig ud, selv om også Sverige og Norge er placeret over det internationale gennemsnit. Finland er det eneste land i Norden, der ligger under det internationale gennemsnit.

Skala: Åbenhed i klasserummet

Land	Skalascor	Piger	Dreng	Forskel
Danmark	55 ▲	56	54	-2
Indonesien	55 ▲	56	53	-4
Italien	54 ▲	56	53	-3
New Zealand	53 ▲	55	51	-4
England	53 ▲	54	52	-3
Guatemala	53 △	54	52	-2
Chile	52 △	54	51	-3
Irland	52 △	55	50	-4
Norge	52 △	53	51	-2
Thailand	51 △	53	49	-4
Sverige	51 △	53	49	-3
Polen	51 △	53	49	-4
Grækenland	51 △	52	50	-2
Cypern	51 △	52	49	-3
Letland	51	52	49	-3
Taiwan (Taipei)	50	52	49	-3
Estland	50	52	49	-3
Colombia	50	51	50	-1
Mexico	50	51	49	-3
Slovakiet	50	52	48	-3
Slovenien	50	52	48	-4
Litauen	50	52	48	-4
Finland	49 ▽	50	49	-2
Paraguay	49 ▽	50	48	-2
Belgien (flamsk)	49 ▽	51	48	-3
Rusland	49 ▽	51	47	-5
Tjekkiet	49 ▽	51	47	-4
Liechtenstein	48 ▽	50	47	-3
Schweiz	48 ▽	49	47	-2
Luxembourg	48 ▽	49	47	-2
Spanien	48 ▽	50	46	-4
Bulgarien	48 ▽	50	46	-4
Østrig	48 ▽	49	46	-3
Den Dom. Rep.	47 ▽	48	46	-2
Malta	46 ▼	47	44	-3
Sydkorea	38 ▼	39	38	-1
ICCS gennemsnit	50	51	49	-3

- * Lærere opmuntrer elever til selv at tage stilling.
- * Lærere opmuntrer elever til at sige deres mening.
- * Elever sætter tidens politiske begivenheder til diskussion i klassen.
- * Elever siger deres mening i klassen. Også når de fleste i klassen har en anden mening.
- * Lærere opmuntrer elever til at diskutere sager med andre, der har forskellige meninger.
- * Lærere fremlægger flere sider af en sag, når de forklarer om den i klassen.

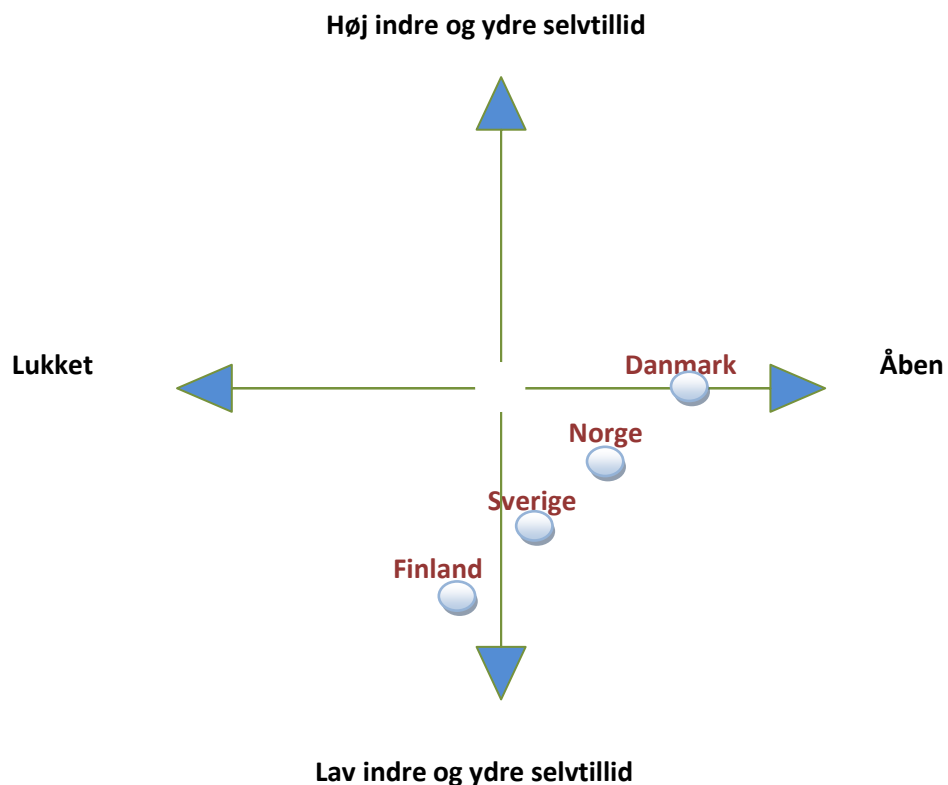
Elev og klasserum i Norden

På figuren nedenfor er de nordiske lande på den lodrette akse placeret efter graden af elevernes indre/ydre selvtillid (elevernes forhold til sig selv). På den vandrette akse er landene placeret efter elevernes indbyrdes forhold i klassen, omfanget af klasseaktiviteter og klasserummets generelle åbenhed (elevernes forhold til de andre).

Danmark ligger over det nordiske gennemsnit både vedrørende elevernes selvforhold og de sociale relationer.

I Norden skiller Danmark sig især ud på den vandrette akse med et både mere åbent og socialt miljø.

Finland skiller sig ud i de modsatte retninger af Danmark, idet eleverne både har lavest selvtillid og i klart mindre grad oplever et åbent klasserum.

Information

Hjemmesider

For yderligere oplysninger om ICCS henvises til projektets danske hjemmeside, der kan findes på:

<http://www.dpu.dk/omdpu/centerforgrundskoleforskning/internationaleundersoegelser/iccs/>

På hjemmesiden findes en række generelle oplysninger om aktiviteterne i ICCS (Politisk dannelse i det 21. århundrede).

Se også hjemmesiden for forskningsprogrammet i Pædagogisk Samtidsdiagnostik ved Aarhus Universitet, hvor dele af forskningen i ICCS udføres:

<http://www.dpu.dk/forskning/forskningsprogrammer/paedagogisksamtidsdiagnostik/>

Dette forskningsprogram arbejder blandt andet med *socialanalytiske kort* (se for eksempel Lars-Henrik Schmidt, *Om respekten*, DPU 2005). De to figurer på side 22 og 31 er inspireret af det arbejde.

Den internationale hjemmeside for ICCS kan findes på ACER, Australien:

<http://iccs.acer.edu.au/>

Rapporter

Der er foreløbig udgivet følgende om ICCS på dansk i bogform:

Jens Bruun: *ICCS 2009, Internationale hovedresultater* (DPU, 2010).

Jens Bruun: *ICCS 2009, Det europæiske modul* (DPU, 2010).

Denne sammenfatning er baseret på den førstnævnte rapport. Begge rapporter kan findes på projektets hjemmeside (se ovenfor) og downloades i pdf. format.

Køb af rapporterne kan foretages via den danske hjemmeside.

Forskellige publikationer med mere detaljerede danske resultater udgives i 2011-2013.

